

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יא, תש"כ

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מכונית דרסה אישה — פירושו: האישה הלכה לתומה,
 ובאה מכונית פתאום ודרסתה.
 אישה נדרסה ע"י מכונית — פירושו: האישה נתחייבה
 בנפשה, שלא השגיחה או שעברה את הרחוב במרוצה וע"י
 כך גרמה נזק לעצמה.
 מובן, שלא תמיד קיים הבדל כזה, אך כדאי לדעת
 על מציאותו ולדייק בניסוח המשפט בשעת הצורך.

מרדכי בן-אשר

יחיד — יחיד

בספר „ודיק“¹, פרי עטם של יעקב בהט ומרדכי רון,
 כותבים המחברים בעמ' 74: יחיד — שם-עצם או תואר
 השם, ומשמעותו: אחד, פרט; והם מביאים דוגמאות לכך
 מהמקרא ומלשון-חכמים, כגון „קח נא את בנך את יחידך“
 (בראשית ב, ב); למלך שהיתה לו בת יחידה“ (מדרש במדבר
 רבה יב). ואילו יחיד — תואר-הפועל ומשמעו: לבד,
 ביחידות; והם מסתמכים על מובאות מלשון-חכמים: „אל
 תהי דן יחיד“ (אבות ד, ה); „המהלך בדרך יחיד“ (שם ג,
 ד).

האומנם אמת הדבר? — הבה ונבדוק!
 ראשית-כול עלינו לקבוע, כי קיים הבדל בשכבות

1. הוצאת הקיבוץ המאוחד, תש"ך.

הלשון: במקרא באה אך ורק הצורה יחיד; אמנם היא שם שם-עצם וגם שם-תואר. דוגמה לשימוש כשם-עצם כבר הבאנו לעיל; דוגמה לשימוש כשם-תואר ישנה במשלי ד, ג: „רך ויחיד לפני אמי“; וכן בשופטים יא, לד: „ורק היא יחידה אין לו ממנה בן או בת“.

הצורה יחידי מופיעה רק בספרות המאוחרת, בלשון-חכמים; אך שם מצויה, נוסף על כך, גם הצורה יחיד. אבל גם יחידי איננו תואר הפועל, אלא שם-תואר פשוט. דומה, כי אפשר להוכיח דבר זה.

בפסוק „המהלך בדרך יחידי“ אין התיבה יחידי מתארת את ההילוך, כ-י-א-ם את האדם המהלך. מבחינת תפקידה התחבירי היא ל-ו-א-י-מ-צ-ב, כפי שקראו לכך דקדקנים אחדים, או ת-י-א-ו-ר-מ-צ-ב. יש להבין את המשפט הזה כמשפט אליפטי, ובשלמותו ניתן לקראו בקירוב כך: „המהלך בדרך כשהוא יחידי“, והרי זה דומה לפסוק: „וימת איוב זקן ושבע-ימים“ (איוב מב, יז). כלום יעלה על דעת מישהו לחשוב, כי זקן כאן תואר-הפועל הוא? ומעין זה משפט, הלוקח מספרי לימוד: „החייל חזר לביתו פצוע“ — הן ברור הוא, כי החייל הוא פצוע, ולא חזרתו! על כן המלים פצוע, זקן, יחידי — ככל המשפטים הללו תארים הן, ולא תוארי הפועל.

דעה זו אפשר לאשש על פי דוגמאות נוספות מלשון חז"ל, שבהן מופיע יחידי: „אשכול שבישל בו אפילו גרגר יחידי כלו חיבור למעשרות“ (ירושלמי מעשרות פרק א, מח ע"ד). כאן ברור, שלפנינו תואר. יחידי אף נוטה ומשתנה

במין נקבה, כגון: „... שלגפן יחידית נותנין לה עבודתה ששה טפחים ולדלעת יחידית נותנין לה בית רובע“ (כלאים ג, ז), והרי משפט זה דומה במבנהו התחבירי למובא שבספר הנ"ל („המהלך בדרך יחידית“), והוספת ת מעידה כמאה עדים, שלפנינו שם-תואר, ולא תואר-הפועל.

אמת, שלא מצאתי יחידי נוטל ה"א-הידיעה, אך לא ראינו — אינו ראייה. ואמנם מילון בן-יהודה ומילון אבן-שושן מציינים את המלה הזאת כשם-תואר.

בסיכום — כשם שמותר לומר: „שחקן זה מפליא לשחק יחידית“, וכן: „היא משחקת יחידית“, כך ניתן לומר: „פלוני היה שחקן יחיד“, אשר ידע את מלאכתו. שניהם שמות-תואר, הראשון משמש כתיאור-מצב, השני כלוואי רגיל.

שמעון תודר

ממימרותיו של אשר ברש*

(מתוך „אהבה זרה“)

אין אדם עושה ממון אלא אם רוצה בכך בכל מאודו.
אין אכזריות כרחמי אב.
אלהים עושה לבבות אוהבים ומקים מחיצות ביניהם.
אל תאמין לאישה שהיא מקפידה באומנותו של בעלה.
האישה מקפידה רק בהכנסה של בעלה.

* 8 שנים לפטירתו.